

IRODALOM.

A Magyar Unitárius Egyház Teológiai Akadémiájának Értesítője az 1928/29. iskolai évről. Szerkesztette: Csifó Salamon dékán. Kolozsvár 1929. „Corvin“-nyomda, 33-ik évf. 38 l.

Az értesítőt Dr. Kiss Eleknek az évmegnyitás alkalmából „A lelkeszi eszmény“ címen tartott előadása nyitja meg. Az elmúlt iskolai év történetével kapcsolatosan több nagyjelentőségű eseményről számol be. A tanári karban az a változás történt, hogy a Dr. Boros György püspökké történt választásával megüresedett rendszeres teol. tanári tanszékre az E. Főtanács Dr. Borbély István rendkívüli teol. tanárt választotta meg rendes tanárnak. Dr. Ionescu Pétert, ki eddig a ref. és unitárius teológiáknál volt rendes tanárként alkalmazva, ez évtől kezdve a kultuszminiszter kizárólag az unitárius teol. akadémiához helyezte át a román nyelv, irodalomtörténet és alkotmánytan rendes tanárává. Teol. ifjúságunkra nagy áldás és jótétemény az, hogy angol hitrokonaink jóvoltából a múlt évben kettő, az amerikaiak jóvoltából három papjelölt folytathatta tanulmányait külföldön s sajátíthatta el az angol nyelvet, sőt Németországgal is megkezdődött az összeköttetés. A kolozsvári egyetemen is öt növendék hallgatta az előadásokat, részint a tanári, részint a jogi szakon. Az E. Főtanács intézkedésére életbe lépett a folyó tanévben a többször sürgetett gyakorlati hitoktatás, aminek jó eredménye nem fog elmaradni. A teol. tanfolyam az eddigi négy évről ötre emelkedett, ami szinte korszakos változást jelent az intézet történetében. Adja Isten, hogy a külső keretek bővülésével megfelelő lélek, élet és szellem is költözzék ez intézetünkbe, hogy az nemcsak a teol. tudományok dúsan termő melegágya, hanem a mély és őszinte vallásos érzésnek is buzgó forrása legyen, hogy mint a hegyen épített város, messze világoljon!

Azokban amennyire örvendetes az intézet külső fejlődése, annyira lehangoló az értesítő ama jelentése, hogy az igazgatóság által kítűzött pályatételekre egyetlen pályamunka sem érkezett. Mi ennek okául a pályadíjak csekély voltát még feltenni sem tudjuk, nem akarjuk. Hisz a tudományokban való elmerülés, az önképzés

nem a pályadíjakért történik. Aztán az erkölcsi jutalom sem megvetendő éppen a teológián. A baj valahol egyebütt van, amelyen okvetlen segíteni kell. Beiratkozott 29 tanuló, akik közül évvégéig Kriza János, egyike a legszebb reményű tanulóknak, meghalt. A papjelöltek száma 21, akik részint mint külföldi akadémiták, részint mint segédlelkészek és lelkészhelyettesek ideiglenesen elvannak helyezkedve ugyan, de azért várják és keresik végleges elhelyezkedésüket. A hallgatók 28 és a jelöltek 21 száma mégis gondolkodóba kell, hogy ejtsen. Hisz ez a két szám együttesen lelkészkarunknak csaknem a felét teszi ki. Igaz, hogy közülük néhányan mint tanárok is elhelyezkedhetnek; de vajjon nincsen-e túltermelés e téren? Nem vétünk-e a jövő és az ifjúság érdeke ellen, ha 5 éven keresztül lefoglaljuk embereinket s azután elhelyezni nem tudjuk?

A tanári kar működésével kapcsolatosan szeretttük volna megfelelő kimutatást látni a tanárok tudományos és irodalmi működéséről. Mert ez az általános kifejezés: „Írt a Keresztény Magvetőbe, az Unitárius Egyházba, az Unitárius Szószékbe, több tudományos folyóiratba és lapokba“ nem sokat mond. De mit írt? Legalább a címek megemlítése föltétlenül kívánatos; mert ez sokkal inkább érdekli az olvasót, mint a különben is jól ismert személyi adatoknak évről-évre való egyhangú felsorolása. Az egyház jogosan megkívánhatja, hogy tudomást szerezzen arról, hogy teol. akadémiájának tanárai milyen irányban művelik szaktárgyaikat, hol és miben értékesítik tudományos készségüket és képességeiket.

Az ifj. önképzőkör működése élénk volt. Azonban pályamunkák itt sem érkeztek a kellő arányban. Tizennégy pályatétel közül csupán hatra érkezett pályamunka, amelyek közül kettő volt érdemes a jutalmazásra és kettő részesült szorgalomdíjban. A növendékek internátusi költségeit az egyház fedezte. Ezenkívül konviktusi kedvezményekben, legációkból és adományokból 319.803 leu támogatásban részesültek. Különben az értesítő kellő gonddal és körültekintéssel van egybeállítva. Adja Isten, hogy jövőre minél lelkesebb törekvésekről, minél szebb sikerekről és nagyobb eredményekről számolhassunk be.

Ürmösi József: „A gyakorlati teológia főbb irányelvei.“
(Tanulmány.) Székelyudvarhely, Globus-nyomda. 1929. 134 lap.

Kiss Sándornak angolból fordított hasonló tárgyú könyve után örömmel ismertetjük Ürmösi József lelkész és teol. magántanárnak

német források alapján készült s fenti cím alatt megjelent tanulmányát. Az angol és a német két külön vallási típust képvisel. Az első a folyton differenciálódó, újabb meg újabb felekezetet s a felekezet kebelében apró egyesületeket alkotó, az utóbbi az állandó rendszert és egységet kereső iránynak a képviselője. Ez a törekvés érvényesül mindkettőnek teológiai irodalmában is. Ezért szükséges a két irányzatnak megismerése és egybevetése. Az a körülmény, hogy e két munka csaknem egy év leforgása alatt látott napvilágot, azt mutatja, hogy többen érezzük egyházunkban az elmaradt gyakorlati teológiai irodalom fejlesztésének a szükségét.

Ürmösi József elismert, olyan neves gyakorlati teológusok művei nyomán dolgozott, mint *F. Niebergall* és *D. M. Schian*. Bár vannak, akik a gyakorlati teológiának eme jeles képviselőit túlszárnyalni akarják; de mi készséggel elismerjük, hogy Ürmösi, amikor hozzájuk fordult, akkor jó forrásból merített. A gyakorlati teológia főbb irányelveit Niebergall nyomán három fejezet alatt csoportosítja u. m.: I. Istentisztelet. II. Vallástanítás. III. Lelki gondozás és gyülekezeti munka. Ez osztályozás ellen nem volna kifogásunk; de úgy tetszik, hogy az istentisztelet és liturgia felfogása körül némi zavar van. Különben miért kellett a prédikációt a liturgia alól kivéve, külön, önálló címen tárgyalni, mintha az nem tartoznék a liturgia általános szabályai alá? Készséggel elismerjük a prédikáció központi helyzetét az istentiszteletben, amelyhez a többi liturgikus cselekményeknek alkalmazkodniok kell; de emberi műnek s nem a testté lett Isten „bizonyásgtevéésének“ tartjuk. Benne nem Isten szól hozzánk, hanem ember szól emberekhez. Ezért jobban szeretnők tárgyalását a liturgiával kapcsolatban látni.

Különben a fenti címeken sokkal többet kapunk, mint amennyit ígér a szerző tanulmányában. Igéri a gyakorlati teológia „főbb irányelveit.“ E mellett és e helyett kapunk történelmet s apró részletekbe menő gyakorlati fejtegetéseket, mint a prédikáció fajai, a vallástanítás tankönyvei, a lelki gondozás szükségessége és különleges esetei stb. Mindezeknek a közlésében a szerző nem mutat elég önállóságot. Itt-ott egy-egy kritikai megjegyzés, észrevétel nagyban emelte volna a munka értékét.

Mindezeketől eltekintve, lelki örömmel olvastuk a könyvet, amely az író szorgalmának és erős akaratának újabb bizonyága. A mi egyházi irodalmunkban veretlen úton járt s ezért még egy-egy félrelépését is szívesen megbocsátjuk. Olyan összefoglaló mun-

kát juttatott a kezünkbe, amely a gyakorlati teológia széles mezején legalább tájékoztatást nyújt. Egy pár, minket is közelebről érdeklő aktuális kérdést is vet fel. Ilyenek: a gyülekezetnek az istentiszteletben való aktív részvétele céljából a magán imádkozás; az urvacsoravételnél a liturgus részéről a hívekhez a bűnbánatra vonatkozó kérdések feltevése s erre a hívek felelete; a presbitereknek a gyülekezeti gondozásba való fokozottabb bevonása. Az első ellentmondásban van az istentisztelet közösségével, de a két utóbbiról lehet és kell tárgyalni. Általában gondoskodnunk kell arról, hogy istentiszteleteink rideg egyhangúságát a hívek részvételével élénkebbé tegyük s az ne csupán a pap és énekvezér hivatalos kötelessége, hanem az egész gyülekezet közös tevékenysége legyen. És gondoskodnunk kell arról, hogy azok az új lendületet nyert különböző egyesületek, szociális és missziói irányú társulatok az egyházzal kapcsolatosan végezzék áldásos munkásságukat, hogy így egyházi és vallásos jellegük biztosítva legyen s az idegen területeken való kalandozást elkerülhessük. Szóval életet, tartalmat és lelket kell öntenünk egész egyházi életünkbe; mert ha az csupán a törvények alkotásában, a közigazgatás zavartalan vezetésében, tudományos és jogi vitatkozásokban, vagy személyi torzsalkodásokban merül ki: akkor elveszítettük lábaink alatt a talajt s az ízetlenné vált só sorsát megérdemeljük.

Ilyenszerű gondolatokat ébreszt az Ürmösi József könyve, amelynek nem szabad pusztában kiáltó szónak maradnia. Nem csupán a lelkészekben kell új tettekre való lelki készséget ébresztenie, hanem az összes egyháztagokban az egymásért való felelősségérzetet is, hogy így a szeretet közös munkája által épüljön Istenországa. Ezért az izléssel kiállított és olcsón árusított (80 leu) könyvet olvasóink szíves figyelmébe ajánljuk.

Pacific Unitarian School for the Ministry Berkeley, California, Register 1928/29. 48 l.

Az előttünk fekvő, izléssel kiállított s képekkel is illusztrált értesítőből megtudjuk, hogy Kaliforniában a berkeley-i unitárius lelkészképző intézet 25 éves. Eredetileg Oaklandban létesült, honnan 1906-ban Berkeleybe helyezték át. Berkeley gyönyörű fekvésű, egészséges éghajlattal bíró város, amely kedvez a tanulmányoknak. Itt van a világ egyik legnagyobb egyeteme, melynek több mint 15.000 hallgatója van. Evvel az egyetemmel kapcsolatos az unitárius lelkészképző intézet, amelynek igazgatója jelenleg Rev. Earl Morse

Wilbur D. D., aki ez előtt néhány évvel minket is meglátogatott, aminek áldásos eredménye lett, hogy azóta évenként egy-egy magyar papjelöltet fogad intézete. Jelenleg Simén Dániel van ott. Különbösen az intézet nem nagy. Mindössze 10 a növendékek száma, kik közül egy erdélyi és kettő Csehszlovákiából való. Az 1928/29 tanévben a következő tárgyakat adták elő. Filozófia, Vallásfilozófia, Vallástörténet, szociológia. Tanár: Morgan. Ó-testamentum. Tanár: Back. Új-testamentum. Tanár: Wilbur. Egyháztörténelem. Tanár: Vanderlaan. Gyakorlati teológia. Tanár: Wilbur, aki ezeken kívül még az unitárius egyháztörténelmet is előadta. Vallásos nevelés, tanár: Evans. A növendékek ezeken kívül az egyetemen is hallgatták a rokon tárgyakat. Az értesítőhöz van mellékelve az igazgató és pénztárnok 1928/29 évi jelentése.

Ürmösi Károlyné: Pár szál virág. (Versek.) „Corvin“-nyomda Cluj-Kolozsvár, 1928. 62 l.

Ürmösi Károlyné, ki az Unitárius Irodalmi Társaság választmányának tagja s az 1920. évi költemény-pályázatán pályadíjat is nyert, most a fenti címen egy csinosan kiállított könyvben adta ki verseit. Valóban virágok ezek a versek. Nem az exotikus éghajlat alatt termő, ismeretlen és előttünk érthetetlen virágok. Nem is nehéz fáradtsággal készült művirágok. Hanem egy mélyen érző, őszinte női szívnek természetes hajtásai, melyek úgy teremnek, „mint rózsafán a rózsa.“ Ennek a szívnek vannak vágyai, álmai, reményei és csalódásai. Olyan érzékeny a legkisebb külső behatásra, mint a rádió antennája a levegő láthatatlan rezgéseire. Minden kis érintésre hangot ad. Így születnek azok a dalok, amelyek a magánynak, a családi életnek, a vallásos áhitatnak, az emlékezésnek, a csalódásoknak, a megvigasztalódásnak és a többi emberi érzelmeknek kedves visszhangjai. Itt ne keressünk szertelenségeket. Ne várjunk tomboló viharokat és szertecsapongó hullámlásokat. A vihar letörné a szeliden nyíló virágokat. Itt egy nő, egy asszony, egy férje lényébe olvadt feleség dalol, ki „szíve húrját Hozzá hangolja“ s mindig szordinós hangokat ad. De így igazak, őszinték s ezért szépek ezek a dalok, amelyek szívből jönnek s szívhez szólnak.

Dr. Tavaszy Sándor: „A dialektikai theologia problémája és problémái“. A dialektikai theologia ismertetése. Cluj-Kolozsvár, 1929. 58 l.

A modern teológia nagynevű művelőinek vágya és törekvése

az volt, hogy az isteni és emberi között bizonyos összhangot létesítsenek, hogy a kijelentést, a vallást és teológiát is emberi mértékkel mérjék s emberi szempontok alá helyezték. Problémáik megoldása céljából igénybe vették a történelmet, filozófiát, pszichológiát és tudományt. Ennek eredménye lett az, hogy a teológia engedve ortodox merevségéből, kapcsolatokat keresett és talált az emberi értelemmel és a tudományos gondolkozással. A teológiában föllépett kritikai szellem új világitásba helyezte a kijelentést, a vallást, a hitet, Istent, Jézust, Szentlelket, embert, ker. egyházat stb. és sok tekintetben igazságot szolgáltatott az unitárizmusnak.

Ezt az irányzatot s ennek különböző fokozatait a kereszténységre nézve veszélyesnek itéli s bennük a keresztény hitnek megtagadását látja az ú. n. „dialektikai teológia“ s azért azokkal teljesen szembe helyezkedve, más útat keresett a teológiai problémák megfejtésére. Nem új ez az út, sőt nagyon is ismerős. Pál apostol, Augusztinus és Kálvin a főállomásai. Erre az útra kívánja visszaterelni a kereszténységet a német teológusok egy csoportja a *Barth Károly* vezetése mellett. Barth ez irányzat szűkegességét így jellemzi: „Nekünk, mint teológusoknak beszélnünk kell Istenről. Azonban emberek vagyunk s mint ilyenek Istenről beszélni nem tudunk“. Ebben a súlyos helyzetben az Isten ígéjéhez fordulunk, ami nem egyéb, mint az emberré lett Istennek önmagáról szóló beszéde. Ez az Isten ígéje, mely objektív valóság és mentes minden emberi élménytől s egyéni tapasztalástól, adja vissza a sok emberi hozzáadástól megzavart ker. teológiát önmagának. Az így megtisztult teológiának tárgya többé nem a „vallásos ember“, hanem Isten kijelentése és ígéje. Ezért a modern teológia antropocentrikus és Krisztocentrikus teológiájával szemben teocentrikus teológia. Nevezhető még „reformatori“ vagy helyesebben „transcendentalis“ teológiának. Ennek a teológiának feladatát, módszerét, elágazásait, eredményeit, az egyházhoz, az igehirdetéshez és a kálvinizmusoz való viszonyát fejti ki Dr. Tavaszy mélységgel és lelkiismeretes aprólékosággal. Bár voltak és vannak ref. írók, akik ez „új“ teológia ellen foglaltak állást, de Tavaszi, mind a kálvinizmus, mind a ref. egyház szempontjából erős bizonyoságot tesz mellette. Mi is úgy látjuk, hogy neki van igaza; mert a barthizmus csakugyan minden ízében kálvini alapon épült, mely mindentől megfosztja az embert. Pedig, ha Jézus mértékével mérne, Istennek is megadná, ami az Istené és az embernek is,

ami az emberé. De a dialektikai teológia már előre tiltakozik minden összhang és megegyezés ellen.

Mindazoknak, akik a dialektikai teológia problémáját és problémáit megismerni akarják, készséggel ajánljuk ezt a könnyen áttekinthető tanulmányt; mert ennél megbízhatóbb kalauzt a kérdés lényegéhez magyarul nem találnak.

Dr. Tavaszy Sándor: „A kijelentés feltétele alatt.” (Teológiai értekezések.) Cluj-Kolozsvár 1929. „Terminus“-könyvnyomda. 88 lap.

Hat teológiai értekezést foglal magában ez a füzet, amely „Dolgozatok a református teológiai tudomány köréből“ c. sorozat 2. számaképpen jelent meg. A tanulmányok címe ez: 1. Az emberi élmény és az isteni kijelentés. 2. A vallás mint emberi alkotás. 3. Kijelentés és hit. 4. A keresztyén élet és a kulturális élet. 5. Hitvallásunk igazsága. 6. Az egyház református dogmatikai felfogása. Szerző dolgozatait az előszóban így jellemzi: „Különbféle tárgyuak ugyan, de egységes egészet képeznek abban a tekintetben, hogy valóban „theologiaik“ kívánnak lenni, amennyiben minden kérdést a kijelentés feltétele alá helyeznek. „A kijelentés feltétele alatt“ hinni, gondolkozni és tanítani: ez az az út, amelyen az antropológiává vált theologia ismét theologiává lesz. A teológiai gondolkozást domináló antropológiát legyőzni s a theológiát valóban „theologiává“ tenni: ez az a tendencia és ez az a program, amely értekezéseimet áthatja és élteni.“ Mi ehhez hozzátehetjük, hogy az értekezések csakugyan e programhoz igazodnak. Dr. Tavaszy finom analizisét és logikus eszmemenetét szívesen kísérvük, habár a legtöbbször sem kiindulási pontjával, sem a kihozott eredménnyel nem értünk egyet. Azért olvasása termékenyítőleg hat.

Dr. Imre Lajos: „Isten és az emberi lélek.” (Az egyéni pásztoráció alapproblémái) Cluj-Kolozsvár. 1929. 34 l.

A ref. teológiai tudomány köréből kiadott dolgozatok 3-ik füzeté. Kifogásolja a gyakorlati teológiában a poimenika amaz irnyait, amelyek az egyházat és a gyülekezetet s ezeken keresztül a lelkipásztort teszik a pásztorális munka alanyává. Szerinte az embert minden más földi viszonyától eltekintve, kizárólag csak az Isten-nel való viszonyában kell felfogni. Már pedig e viszony megállapításában ember bírói szerepet nem vihet s azért a lelki gondozást ember nem is végezheti. Azt kizárólag csak az „Istennek szentleke“

végzi. Ezért a „Szentélek“ a pásztori munka alanya. Mi szerepe van hát a lelkipásztornak a hivek lelki gondozásában? Ő a szentlélek törekeny és tudatlan eszköze, aki abban a reményben közeledik másokhoz, hogy az által közelebb jut a saját lelki harcainak és kérdéseinek a megoldásához is. Ezen sajátságos szempont alá helyezi az egyéni pásztoráció célját, tárgyát, módszerét és a gyülekezeti lelki gondozáshoz való viszonyát.

Teljesen méltányoljuk szerzőnek azt a törekvését, mellyel az egyéni lelki gondozás nagy jelentőségét kiemelni igyekszik. Valóban ezt követeli az egyesek, a gyülekezetek és az egyházak jól felfogott érdeke. De vajjon megközelíthetjük-e az embert, ha őt csupán az Istennel való viszonyában tekintjük? Hisz ez az a titkos „kamra“, amelybe földi szemek be nem tekinthetnek. Mennyi más út, mód és kapcsolat van, amelyek az emberi lelket meghatározzák. Ezek ismerete nélkül vajjon megérthetünk-e egy lelket? Nélkülözhetjük-e a modern pszichológia emberi módszereit? Ha a Szentlélek mindent elvégez, akkor mire való a lelki gondozás problémáján töprengeni s újabb meg újabb emberi módszereket, elméleteket megállapítani? Ugy tetszik, hogy itt a kereszténység ősi kérdése: hogy vajjon Isten száll-e le az emberhez vagy az emberi szellemnek kell Istenhez emelkednie, viaskodik egymással. Szerző az embertől minden tehetséget megvon és minden lehetőséget elzár, hogy Istennek leszállását és emberré levését igazolja, ami az ő álláspontján érthető is. De minket ez nem elégít ki. A mi felfogásunk szerint, ha Isten szól hozzánk, nekünk is felelünk kell reá; ha Isten közeledik felénk, nekünk is közelednünk kell feléje; ha Isten munkálja üdvösségünket, nekünk is munkálnunk kell azt. A mennyei Atya talentumokat bizott reánk. Azokat elásnunk nem szabad, hogy megfelelhessünk az örök emberi hivatásnak, melyet az élet nagy Mestere így fejez ki: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes“. Máté V. 48.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az idei Egyházi Főtanács. Jelentőség tekintetében méltán sorakozik az 1868. évi tordai, az 1879. évi székelykereszturi és az 1910. évi kolozsvári zsinatok mellé. Mindenik egy-egy kiemelkedő ünnepélyes mozzanat egyházunk életében, mely gazdagabbá teszi történelmünket. A folyó évben Dávid Ferencnek, az egyházalapító első püspöknek a dévai várban szenvedett mártir halála 350-ik évfordulóját ünnepeljük. Ez a körülmény rá kell, hogy nyomja bélyegét az idei Főtanácsunk egész hangulatára, tárgyalásaira és határozataira. Mi nem kifelé akarunk ünnepelni. Az a vágyunk és kívánságunk, hogy lelkiileg és befelé ünnepeljünk. A Dávid Ferenc szellemét idézzük föl. Azt a szellemet, amely az igazság komoly és céltudatos keresésében nyilatkozott meg; amely az igazság felé való közeledésben kész volt minden egyéni értéket áldozatul dobni; amely a lélek szabadságát többre becsülte a hatalom és tekintély minden csillogásánál; amely az önzés szűk korlátait áttörve, egyetemes magaslatokra emelkedett, ahol láthatta és teljesíthette Isten akaratát. Méltatlanok lennénk, hozzá, ha a mi kicsinyes érdekeinket a köz javának alárendelni nem tudnók; ha hamis jelszavak és hangzatos frázisok színe alatt az igazságot megtagadnók; ha a szeretet, megértés és türelem helyett a viszály és egyenetlenség magvait hintegetnők. A Dávid Ferenc szellemére van nekünk szükségünk, hogy a létünket ostromló viharokat kiállhassuk s a reánk váró nemes harcot megharcolhassuk. Az a reménységünk, hogy ez a szellem nemcsak az idei Főtanácsunkat fogja uralni, hanem újjá teremti és megtermékenyíti egész egyházi életünket. Készüljünk hát a nagy ünnepre tiszta szándékokkal, becsületes komolysággal, nemes türelemmel, hogy az ezekből kialakuló ősi unitárius közszellem mindenek fölött diadalt ülhessen.

A Dávid Ferenc-emlékünnepre a dévai várban új emléktáblát állítanak fel, melyre az E. K. Tanács az eredeti szöveget véseti fel, míg a fülke külső falára román, angol és német nyelvű magyarázó felirat alkalmazását határozta el. Az ünnepség programja: